bilimname

düşünce platformu

yıl: 2016/1 sayı: XXX

Bilimname

LOCKSS

Arşiv

2024	Sayı: 52 Güncel Sayı — 31.10.2024
	Sayı: 51 — 30.04.2024
2023	Sayı: 50 — 1.11.2023
	Sayı: 49 — 30.04.2023
2022	Sayı: 48 — 31.10.2022
	Sayı: 47 — 30.04.2022
2021	Sayı: 46 Özel Sayı — 31.12.2021
	Sayı: 45 — 31.10.2021
	Cilt: 2021 Sayı: 44 — 30.04.2021
2020	Cilt: 2020 Sayı: 43 — 30.11.2020
	Cilt: 2020 Sayı: 42 Özel Sayı — 30.10.2020
	Cilt: 2020 Sayı: 41 — 15.05.2020
2019	Cilt: 2019 Sayı: 40 Özel Sayı — 31.12.2019

Dergi Ana Sayfası
Hakkında
Amaç ve Kapsam
Makale Gönder
Dergi Kurulları
İstatistikler
Yazım Kuralları
Etik İlkeler ve Yayın Politikası
Ücret Politikası
Dizinler
Arşiv
İletişim

Geri Bildirim

Bilimname

Dizinler

Her veri tabanından dergilerin dizin güncelliği kontrol edilmelidir. DergiPark sorumluluk almamaktadır.

Atıf Dizinleri

- TR Dizin
- Emerging Sources Citation Index (ESCI)

Diğer Dizinler

- EBSCO - Religion & Philosophy Collection
- EBSCO - Academic Search Ultimate
- EBSCO - Academic Search Premier
- EBSCO - Academic Search Elite
- EBSCO - Academic Search Complete
- Index Copernicus
- ATLA Religion Database

Son Güncelleme Zamanı: **1.01.2025 10:58:42**

Dergi Ana Sayfası
Hakkında
Amaç ve Kapsam
Makale Gönder
Dergi Kurulları
İstatistikler
Yazım Kuralları
Etik İlkeler ve Yayın Politikası
Ücret Politikası
Dizinler
Arşiv
İletişim

Geri Bildirim

uluslararası indeksler/international indexes

1.	**ESCI** (Emerging Sources Citation Index)	01.01.2016
2.	**Ebsco** (Religion & Philosophy Collection, Academic Search Ultimate, Academic Search Premier, Academic Search Elite, Academic Search Complete)	01.01.2011
3.	**ATLA Religion Database**	11.09.2018
4.	**Index Copernicus**	01.01.2013
5.	**Index Islamicus**	01.01.2013
6.	**DOAJ** (Directory of Open Access Journals)	25.01.2017
7.	**OCLC Worldcat**	01.01.2012
8.	**ErihPlus** (European Reference Index for Humanities and Social Sciences)	12.01.2017
9.	**J-Gate**	17.11.2017
10.	**Sherpa/Romeo**	26.01.2016
11.	**MLA** (Modern Language Association)	02.11.2017
12.	**DRJI** (Directory of Research Journals Indexing)	01.01.2012
13.	**ESJI** (Eurasian Scientific Journal Index)	14.05.2016
14.	**Science Library Index**	26.06.2016
15.	**OpenAIRE**	18.05.2016
16.	**International Scientific Index**	14.01.2017
17.	**Global Impact Factor**	14.01.2017
18.	**Root Indexing** (Journals Abstracting and Indexing Service)	14.01.2017
19.	**CiteFactor Academic Scientific Index**	26.06.2016
20.	**International Society of Universal Research in Sciences**	14.01.2017
21.	**Sparc Indexing**	09.03.2017
22.	**Scientific Indexing Services**	01.01.2016
23.	**Open Access Library**	26.01.2016

ulusal indeksler/national indexes

1.	**TR Dizin** (Ulakbim)	15.05.2016
2.	**İSAM** (Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmalar Merkezi)	01.01.2003
3.	**Türk Eğitim İndeksi**	01.01.2015
4.	**Sobiad**	26.01.2017
5.	**Akademik Dizin**	01.01.2015
6.	**Arastirmax**	26.05.2017

bilimname XXX, 2016/1, 223-237
Geliş Tarihi: 01.02.2016, Yayın Tarihi: 22.04.2016

ROMA'LI GİLES ve "ERRORES PHILOSOPHORUM" İSİMLİ ESER ÜZERİNE

Özcan AKDAĞ
Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
ozcanakdag@erciyes.edu.tr

Öz

Ortaçağda, Müslümanlarla Latin Batı Hıristiyan dünyası arasındaki yakın ilişkiden dolayı, İslam düşüncesine ait pek çok eser Latince'ye çevrilmiştir. İlk zamanlarda bu eserler astronomi ve tıp ile alakalı eserler iken, daha sonraları İbn Sînâ'nın *eş-Şifâ: İlahiyat*'ı, Gazâlî'nin *Makâsıdu'l-Felâsife'si* ve İbn Rüşd'ün, Aristoteles'in *Metafizik*, *Fizik* vb. eserlerine yazmış olduğu şerhler de çevrilmeye başlanmıştır. Bu vesileyle, İslam düşüncesinde carî olan, Tanrı'nın tikelleri kendi zatlarında bilip bilmediği, Tanrı'nın zatı gereği fiilde bulunup bulunmadığı, din ve felsefenin uzlaşıp uzlaşmayacağı gibi tartışmalı pek çok mesele Batı'ya intikal etmiştir. Roma'lı Giles de, Hıristiyan akidesi açısından hangi düşüncenin doğru, hangisinin yanlış olduğunu göstermek için *Errores Philosophorum* (*Filozofların Yanılgıları*) adlı bir eser kaleme alarak Hıristiyan akidesine aykırı gördüğü bir takım fikirleri derlemiştir. Giles'in çalışmasına baktığımız zaman, yanılgılarını derlediği düşünürlerin bir kısmının Kindî, İbn Sînâ, Gazâlî ve İbn Rüşd gibi Müslüman düşünürler olduğunu görebiliriz. Bu minvalde bu çalışmamızda, İslam düşüncesinin Ortaçağ'da, Latin Batı dünyasının entelektüel hayatını ve tartışmalarını nasıl etkilediğini Giles'in söz konusu eserini temele alarak göstermeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Roma'lı Giles, İslam Düşüncesi, Kindî, İbn Sînâ, Gazâlî, İbn Rüşd, İbn Meymun.

✵ ✵ ✵

ON GILES OF ROME and HIS WORK "ERRORES PHILOSOPHORUM"

Abstract

In the middle ages, because of close relationship between Muslims and Latin Christian West, many books which are written in the Islamic tradition were translated into Latin language. In the first period of the translation, most of these translated books were about to astronomy and medicine. After a while, some theological and philosophical works, like Avicenna's *eş-Şifâ: İlahiyat* (*The Healing: Metaphysics*), al-Ghazâlî's *Makâsıdu'l-Felâsife* (*The Aims of Philosophers*), and Averroes's commentaries on Aristotle's books, were translated into Latin. Because of these works, many controversial issues in the Islamic thought, like whether "God knows particulars in their essence", "whether God acts necessarily because of His nature", and "whether reason and revelation can be reconciled or not" etc., conveyed into Latin West. This movement created a tension between Christian faith and science/philosophy. In order to demonstrate which idea is correct or not with respect to Christian faith, Giles of Rome wrote *Errores Philosophorum*. In this

Bu makale, Creative Commons Alıntı-Gayriticari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

book, he tried to give philosopher's errors. Looking at his work, we can see that most of these philosophers are Muslim thinkers, like al-Kindî, Avicenna, al-Ghazâlî, and Averroes. In this article, it was tried to show how Islamic thought affected Latin West' intellectual life in the Middle Ages based on Giles' work.

Keywords: Giles of Rome, Islamic Thought, al-Kindî, Avicenna, al-Ghazâlî, Averroes, Moses Maimonides.



Giriş

Ortaçağda, İslam dünyası ve Latin Batı dünyası arasında, bir taraftan Müslümanların Endülüs'ü kontrol altında bulundurmaları, diğer yandan da haçlı seferleri sonucunda ve çeşitli ticari ilişkiler vasıtasıyla ilmî ve kültürel anlamda etkileşim gerçekleşmiş, bu bağlamda Arapça eserlerin Latinceye çevrilmesiyle İslam düşünce ve bilim anlayışı Batı'ya geçmiştir. Bu vesileyle, kilisenin baskısı altında olan Avrupa, ilmî ve kültürel anlamda önemli ölçüde canlanmıştır. Bu meyanda Aristoteles, Kindî, İbn Sînâ, Gazâlî, İbn Rüşd ve İbn Meymun gibi düşünürlerin eserleri Latinceye çevrilmiştir. Batı dünyası, kendisine duydukları saygıdan ötürü Aristoteles'i *filozof* olarak zikrederken, İbn Rüşd'ü de *şarih* olarak zikretmeye başlamışlardır. Söz konusu çeviriler, pozitif bilimlere ağırlık veren ve teoloji eğitimi almamış olan Paris Üniversitesinin Sanat Fakültesi hocaları ile kilisenin/vahyin otoritesini kabul eden teologlar arasında bir gerilimin doğmasına neden olmuştur. Çünkü doğa felsefesi/bilim ile ulaşılan bir takım ilkeler ve sonuçlar doğru kabul edildiğinde, Hıristiyan akidesince kabul edilen ve vahye dayandığı düşünülen bir takım kabuller/dogmalar yanlışlanmış olacaktır.[1]

Hıristiyan vahyine aykırı fikirlerden rahatsızlık duyan kiliseye mensup kişiler, Hıristiyan inancına ait fikirleri desteklemeyi ve buna aykırı olan iddiaları da çürütmeyi amaçlayan eserler kaleme almaya başlamışlardır.[2] Bunlardan biri, 1268'lerde yazıldığı tahmin edilen Thomas Aquinas'ın *Summa Contra Gentiles* (*Paganlara Karşı Bir Derleme*) adlı eserdir. Aynı kaygıdan yola çıkan ve 13. yüzyılın önde gelen teologlarından birisi olan Roma'lı Giles de, Thomas'ın yukarıda zikrettiğimiz eseri kadar hacimli olmasa da, *Errores Philosophorum* (*Filozofların Yanılgıları*) adlı bir eser kaleme almıştır. Bu eserde Giles, İslam dünyasından yapılan çeviriler vasıtasıyla Batı dünyasına intikal etmiş olan ve Hıristiyan inancına aykırı

[1] Edward Grant, *Ortaçağda Fizik Bilimleri*. (Çev. Aykut Göker). Verso Yay. Ankara, 1986, s. 29-30.

[2] John Riedl, "Introduction", *Errores Philosophorum*, s. iii. (Ed. ve Çev. John O Riedl ve Joseph Koch). Marquette University Press, Milwaukee, 1944.

olduğunu düşündüğü bir takım fikirleri derlemiştir.[3] Bunun yanı sıra Etienne Tempier tarafından 1270 ve 1277 yıllarında Paris'te yayımlanan kınamalar, o dönemde kilisenin ve Hıristiyan teologların, İslam bilim ve felsefesinin çarpıcı etkisine dair duydukları ciddi endişeyi göstermek açısından da dikkate değer örneklerdendir.[4]

A. Roma'lı Giles

1247 yılında Roma'da dünyaya gelen Roma'lı Giles, genç yaşlardayken Aziz Augustine Keşişler Tarikatına katılmıştır. Mensup olduğu tarikat onu, teoloji ve felsefe eğitimi almak için Paris'e göndermiştir. 1269 yılında Paris'e gelen Giles, muhtemelen 1269-72 yılları arasında Thomas Aquinas'tan ders almıştır. 1276 yılında Paris Teoloji fakültesinde, *Hikmetler Kitabına Şerh* adlı çalışmasıyla doktorasını tamamlamıştır.[5]

Suretlerin Çokluğuna Karşı Bir Kitap (*Liber contra gradus pluralitatem formarum*) adlı bir eser kaleme alan Giles, burada suretlerin çokluğu düşüncesinin hem felsefî açıdan yanlış olduğunu hem de imana aykırı olduğunu göstermeye çalışmıştır. Söz konusu eserde serdettiği fikirlerden dolayı Giles, 1270 ve 1277 yasaklamalarının mimarı olan Paris başpiskoposu Etienne Tempier tarafından uyarılmış ve söz konusu tezini geri çekmesi talep edilmiştir. Giles ise Tempier'in bu talebini reddetmiş ve Paris'ten ayrılmıştır. Bir süre sonra, 1285 yılında teoloji diplomasını almak için tekrar Paris'e dönmüş ve burada 1285-1291 yılları arasında Augustine Tarikatı Kürsüsü başkanlığını yürütmüştür.[6] 1285 yılında Giles, Fransa kralı III. Philip tarafından, tahtın varisi olan IV. Philip'in eğitmeni olarak görevlendirilmiştir.[7] 1287 yılında ise Giles, Augustine Tarikatına mensup üyeler tarafından, tarikatın resmi teoloğu seçilmiştir.[8] 1292'de Augustine Tarikatının *üstad-ı azam*'ı olarak kabul edilen Giles, 1295 yılında günümüz Fransa sınırları içerisinde yer alan Bourges başpiskoposluğuna atanmış ve 1316 yılında da Avignon'da ölmüştür.[9]

Roma'lı Giles, Aristoteles'in *Mantık*, *Retorik*, *Fizik*, *Ruh Üzerine*, *Oluş ve Bozuluş Üzerine Metafizik* ve *Etik* adlı eserlerine şerhler kaleme almıştır. Söz

[3] John Riedl, "Introduction", *Errores Philosophorum*, s. iii. Ayrıca bk. Edward Grant, *Ortaçağda Fizik Bilimleri*, s. 29-30.
[4] Edward Grant, *Ortaçağda Fizik Bilimleri*, s. 116.
[5] Etienne Gilson, *Ortaçağda Felsefe*. (Çev. Ayşe Meral). Kabalcı Yay. İstanbul. 2007. s. 532.
[6] Gilson, *Ortaçağda Felsefe*, s. 532.
[7] https://en.wikipedia.org/wiki/Giles_of_Rome 26.11.2015. Ayrıca bkz. http://plato.stanford.edu/entries/giles/ 26.11.2015.
[8] Gilson, *Ortaçağda Felsefe*, s. 687.
[9] Gilson, *Ortaçağda Felsefe*, s. 532.

konusu şerhlerin yanı sıra Giles, Proclus'un *Nedenler Kitabı*, Peter Lombard'ın *Four Books of Sentences* adlı eseriyle İncil'de yer alan *Romalılara Mektup* bölümüne de bir şerh yazmıştır. Bunlara ilaveten Giles, *Tartışılan Sorunlar*, *Kilisenin Kudreti Üzerine* gibi telif eserler de kaleme almıştır.[10] Pek çok eser kaleme aldığı için Giles, Papa 14. Benedict tarafından, "*en donanımlı alim*" (*Doctor fundatissimus*) lakabıyla anılmış olsa da[11] Thomas Aquinas kadar ilgi görmemiştir. Nitekim Thomas Aquinas'ın bütün eserleri pek çok kez İngilizce'ye çevrilmesine rağmen, Roma'lı Giles'in sadece *On Ecclesiastical Power: A Medieval Theory of World Government*, (*Kilisenin Kudreti Üzerine: Dünyaya İlişkin Bir Ortaçağ Teorisi*), *Theorems on Existence and Essence* (*Varlık ve Öz Üzerine Teoremler*) ve *Errores Philosophorum* (*Filozofların Yanılgıları*) adlı eserleri İngilizce'ye çevrilmiştir.[12]

Giles, 1302 yılında yazdığı *Kilise'nin Kudreti Üzerine* adlı eserde kilisenin, mücerret/gaip âlemin yeryüzünde zuhur etmiş bir sureti olduğunu temellendirmeye çalışmaktadır. Eğer bir kurum ruhanî tarafa hâkimse, o zaman dünyevî tarafa da hâkim olmalıdır. Bu iddiasını Giles, ruh-beden dualizmi üzerinden temellendirmeye çalışır. Ona göre insan ruh ve bedenden oluşmakta ve dolayısıyla beden ruhun idaresi altında bulunmaktadır. Dünyayı beden, kiliseyi de ruh olarak düşünürsek, kilisenin, dünyayı yönetmesi gerektiği sonucu ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla eğer ruh ve beden, birbirinden ayrı şeyler olsaydı, kiliseyi bir yana, ülkeleri yöneten kralları başka bir yana koymak gerekecekti. Fakat beden ve ruh birbirine bağlı ve beden, ruha tabidir. O halde dünyadaki erkin temsilcisi olan krallar da ruhanî olanın temsilcisi kiliseye bağlı olmalıdır.[13]

Theorems on Existence and Essence (*Varlık ve Mahiyet Üzerine Teoriler*) adlı eserde ise Giles, İbn Sînâ ile başlayan ve Thomas Aquinas ile devam eden, *varlık-mahiyet* tartışmasına dâhil olmuş ve bu meseleyi de 12 önerme üzerinden hareketle ele almıştır. Söz gelimi o eserine; "*Her bir varlık, ya kâmildir, bizâtihî vardır ve sonsuzdur ya da varlığını başkasından alarak varlığa iştirak etmektedir ve sonludur.*" önermesi ile başlamakta ve bu önermeyi kanıtlamaya çalışmaktadır.[14]

[10] Gilson, *Ortaçağda Felsefe*, s. 532.
[11] https://en.wikipedia.org/wiki/Giles_of_Rome 26.11.2015.
[12] https://en.wikipedia.org/wiki/Giles_of_Rome 26.11.2015.
[13] Gilson, *Ortaçağda Felsefe*, s. 560.
[14] Gilson, *Ortaçağda Felsefe*, s. 532-33. Ayrıca bk. Frederic Copleston, *A History of Philosophy*, II. Image Books, New York, 1962. s. 461-62.

1277-1280 yılları arasında yazılan *"De regimine principum" (On The Rule of Princes/ Yönetim İlkelerine Dair)* adlı eser ise Aristoteles'in pratik felsefesi yani onun etik ve siyaset anlayışı ile kilise merkezli Latin Batı düşüncesinin etik ve siyaset anlayışını uzlaştırma girişimi olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu eser, ahlak, ev ekonomisi ve siyaset olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bu eserde her ne kadar sıklıkla Aristoteles'e atıf yapılsa da, önemli ölçüde Thomas'ın siyaset ve ahlak felsefesinin etkisi görülmektedir. Giles, eserinin üçüncü kitabında Monarşinin en iyi yönetim şekli olduğunu kanıtlamaya çalışmakta ve bunu desteklemek için de Aristoteles'in siyaset düşüncesinden ziyade, Thomas'ın siyaset felsefesini temele almaktadır.[15]

B. *Errores Philosophorum* (*Filozofların Yanılgıları*)

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, 12. yy.'nın ortalarında Grek, Arap ve Yahudi literatüre ait eserlerin çevrilmesi, Hıristiyan vahyine aykırı bir takım fikirlerin de Ortaçağ Batı dünyasında yayılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Hıristiyan inancına ait fikirleri desteklemeyi ve buna aykırı olan iddiaları da çürütmeyi amaçlayan eserler kaleme alınmıştır. İşte bunlardan birisi de Roma'lı Giles tarafından kaleme alınan, *Filozofların Yanılgıları* adlı eserdir. Bu eserde Giles, Hıristiyan inancına aykırı olduğunu düşündüğü bir takım fikirleri derlemiştir. Yanılgılarını derlediği düşünürler ise, Aristoteles, Kindî, İbn Sînâ, Gazâlî, İbn Rüşd ve İbn Meymun gibi, Aristo istisna edilirse, Ortaçağ'ın önemli simalarıdır. Şimdi ana hatlarıyla Romal'ı Giles'in *tertibini* dikkate alarak, onun söz konusu düşünürlere ilişkin değerlendirmelerine geçebiliriz.

1. Aristoteles

Giles'in Aristoteles'ten yaptığı derlemelerine baktığımız zaman onun, Aristoteles'in, *Fizik*, *Yeryüzü ve Gökyüzü üzerine*, *Meteoroloji Üzerine*, *Ruh Üzerine*, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*, *Metafizik* gibi eserlere aşina olduğu söylenebilir.[16] Aristoteles'in kendi eserlerinin yanı sıra Giles, İbn Rüşd tarafından yapılan ve 13. yy. ortalarında Latinceye çevrilen şerhleri de kaynak olarak kullanmaktadır.[17]

[15] M. S. Kempshall, *The Common Good in Late Medieval Political Thoughts*. http://www.oxfordscholarship.com. 26.11.2015. Ayrıca bk. http://plato.stanford.edu/entries/giles/ 26.11.2015.
[16] John Riedl, "The Sources Used by Giles" *Errores Philosophorum*, s. xli.
[17] John Riedl, "The Sources Used by Giles" s. xliii.

"*Filozof*" olarak zikrettiği Aristoteles'e dair değerlendirmesinde Giles, onun yanlış bir öncülü temele aldığı ve bundan dolayı pek çok yanlış sonuca ulaştığını dile getirmektedir. Giles'e göre "*Hiçbir şey yoktur ki önceki bir hareketin sonucu olarak meydana gelmemiş olsun*" ilkesi Aristoteles'in yanılgılarının temelinde olan ilkedir. Aristoteles'in tüm yanılgıları dikkatle incelendiğinde, onun yanılgılarının hepsinin bu ilkeden kaynaklandığı görülecektir. Giles açısından bu ilke yanlıştır. Zira aracı bir neden olmayan ve ilk fail olan Tanrı, öncesel bir hareket olmaksızın bir takım şeyler yaratabilir/meydana getirebilir. İlk fail olan Tanrı'nın yaratması böyle bir hareketi, yani öncesel bir hareketi varsaymaksızın gerçekleşebilir. Dolayısıyla Aristoteles'in hareket temelli argümanı Hristiyan inancına aykırıdır ve sofistik bir argümandır.[18]

Buna ilaveten Giles, hareketi ezeli kabul eden Aristoteles'in, hareketin sayısı olan zamanı da ezeli kabul ettiğini söyler. Eğer hareket ve zaman ezeli ise, bu durumda hareket ve zamanı barındıran âlem de ezeli olacaktır. Böyle bir düşünce, âlemin yok iken yaratıldığı düşüncesini iddia eden Hıristiyan inancına aykırıdır. Âlem ezeli ise ve âlemde cereyan eden her şey bir belirlenim/zorunluluk muvacehesinde gerçekleşiyorsa, o zaman âlem bu haliyle zorunlu olmakta ve Tanrı'nın bundan başka âlemler yaratabileceği imkânı da ortadan kalkmaktadır. Başka şekilde ifade edecek olursak, Aristoteles'in âlem anlayışı Tanrı'nın faaliyet alanını kısıtlamakla birlikte, O'nun mutlak kudretini de sınırlandırmaktadır. Söz gelimi Tanrı'nın cevher olmaksızın bir araz yaratamaması buna en güzel örnektir. Bilindiği üzere renk, büyüklük vb. arazların varlığı cevhere bağlıdır. Eğer cevher yoksa zikredilen arazların var olması mümkün değildir. Bu sebeple Tanrı, cevher olmaksızın bir araz yaratma kudretine sahip olmayacaktır. Böyle bir iddia ise fiillerinde özgür olan ve lütfu dolayısıyla yaratan bir Tanrı tasavvuruna aykırı olacaktır.

Bilindiği üzere Tanrı'nın aracısız şekilde fiilde bulunup bulunmadığı ve özgür iradesiyle yaratıp yaratmadığı meselesi Giles'ten daha önce yaşamış olan Müslüman düşünür Gazâlî'nin (ö. 1111), *Tehâfütü'l-Felâsife*'de (*Filozofların Tutarsızlıkları*) ele aldığı ve filozofları eleştirdiği en önemli noktalardan birisidir. Bu bağlamda Gazâlî'nin tavrı ile Giles'in tutumunun ortak bir noktada birleştiğini söylemek mümkündür. Hatta Giles'in eserinin isminin Gazâlî'nin eserinin ismi ile neredeyse aynı olması da oldukça dikkate değerdir. Bunu temele alarak Giles'in bu hususta Gazali ile aynı tarzda

[18] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*. (Ed. ve Çev. John O Riedl ve Joseph Koch). Marquette Uni. Press. Milwaukee, 1944. s. 5.

hareket ettiğini söylemek kuvvetle muhtemeldir. Fakat Giles'in yaşadığı dönemdeki, yani 13. yy. Batı'sındaki Gazâlî algısı dikkate alındığında, doğrudan bir etkileşimin olmadığı söylenebilir. Gazâlî'nin eseri ile Giles'in eseri arasında hem isim benzerliği hem de dile getirilen endişeler bağlamında pek çok benzer yön olsa da, Giles'in, doğrudan Gazâlî'nin *Tehâfüt*'ünden haberdar olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Zira bu dönemde Gazâlî, İbn Sînâ felsefesinin bir takipçisi ve özetleyicisi olarak kabul edilmektedir. İlerde de değineceğimiz gibi, Giles'in Gazâlî algısı da böyledir.

Giles'in, doğrudan Gazâlî'nin *Tehâfüt*'ünden haberdar olması mümkün değilse de, dolaylı şekilde bir etkileşimin gerçekleşmiş olması muhtemeldir. Riedl'in de dikkat çektiği gibi Giles, Aristoteles'in düşüncelerini eleştirirken İbn Meymun'a (ö. 1205) çok şey borçludur.[19] İslam coğrafyasında yaşamış bir Yahudi düşünür olan İbn Meymun'un da pek çok konuda Gazâlî'den etkilendiği belirtilmektedir.[20] İbn Meymun'un 1190'larda kaleme aldığı *Delâletü'l-Hâirîn* (*Kafası Karışıklara Bir Rehber*) adlı eseri 1220'lerde *Dux neutrorum* adıyla Palermo'lu John tarafından Latinceye çevrilmiştir.[21] Bu eserde İbn Meymun, Gazâlî'nin ismini zikretmemekte ama 'Eş'ariyyeden bazısı' ya da 'müteahhirîn kelamcılardan birisi' şeklinde cümleye başlamakta ve Gazâlî'ye ait olduğunu düşündüğümüz fikirleri serdetmektedir. Buradan hareketle İbn Meymun'un Gazâlî'nin eserlerinden haberdar olduğu ve bir takım hususlarda ondan etkilendiği iddia edilebilir. Giles'in de, Aristoteles'e yönelttiği eleştirilerde İbn Meymun'undan beslendiği düşünülürse, doğrudan olmasa da, dolaylı şekilde Gazâlî'den etkilenmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

---

[19] John Riedl, "The Sources Used by Giles" s. Liv.

[20] Frank Griffel, "Maimonides as a Student of Islamic Thought: Revisiting Sholomo Pines' "Translator's Introduction" *Pines' Maimonides: The History of the Translation and Interpretation.* Yayımlanmamış sempozyum bildirisi. Bk. https://lucian.uchicago.edu/blogs/ccjs/events-and-performances/2582-2/. 09.12.2015. Burrel de, İbn Meymun ve Thomas'ın İbn Sînâ'ya çok şey borçlu olmalarına rağmen, onların, Yeni-Platoncu Tanrı-Âlem tasavvurunun doğurduğu sorunları çözmek için diğer Müslüman düşünür Gazâlî'nin verdiği cevapları benimsediklerini ifade eder. Ona göre, İbn Meymun, her ne kadar Tanrı-âlem ilişkisi konusunda Gazâlî'ye borçlu olduğunu açıkça ifade etmese de, onun takip ettiği yolu takip etmiştir. Bk. David Burrel, *Freedom and Creation in Three Tradations*. Notre Dame Uni. Press. Notre Dame, 1993, s. 49. Ayrıca bk. Özcan Akdağ, *Gazâlî ve Aquino'lu Thomas'a Göre Tanrı'nın Özgürlüğü*. ERÜ Sos. Bil. Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ekim, 2015, Kayseri. s. 63.

[21] Antony Minnema, *The Latin Readers of Algazel: 1150-1600*. Tenesse Uni. Basılmamış Doktora Tezi, 2013. s. 109. Ayrıca bk. Majid Fakhry, *Islamic Occasionalism and Its Critique by Averroes and Aquinas*. George Allen and Unwind Ltd. London, 1958, s. 25.

2. İbn Rüşd

İbn Rüşd'e (ö. 1198) "*şarih*" ismiyle atıfta bulunan Giles, İbn Rüşd'ün Aristoteles'in yanılgılarını aynen devam ettirdiğini, hatta bunları ısrarla savunduğunu dile getirmektedir. Nitekim Giles'e göre İbn Rüşd, âlemin bir başlangıcının olduğunu düşünenlere hararetli şekilde karşı çıkmakta ve âlemin ezeli olduğunu savunmaktadır.[22] Buna ilaveten Giles'e göre İbn Rüşd, Tanrı'nın tikelleri bilmediğini, dolayısıyla da Tanrı'nın tikeller üzerinde bir inayetinin olmadığını da düşünmektedir. Aynı zamanda İbn Rüşd, Hıristiyanların teslis inancının doğurduğu güçlüklerden "Tanrı hem birdir hem de üçtür" diyerek kurtulamadıklarını söyler.[23] Zira onların bu söylemi Tanrı'nın basitliğine halel getirmektedir. Dolayısıyla İbn Rüşd açısından böyle bir iddia saçmadır. İbn Rüşd'ün bu düşüncelerini temele alan Giles, onun Hıristiyanlığın en temel akidesi olan teslise saldırdığını, hatta alay ettiğini düşünmekte ve bu sebeple de İbn Rüşd'e, Aristoteles'ten daha fazla karşı çıkılması gerektiğini dile getirmektedir.[24]

Giles'e göre, İbn Rüşd'ün ay altı âlemde cereyan eden her şeyin semavî kürelerin etkisi dahilinde gerçekleştiği şeklindeki düşüncesi de hatalıdır. Eğer İbn Rüşd'ün bu iddiaları doğru kabul edilirse, o zaman Tanrı ya da melekler ay altı âlemdeki bir şeyi, semavî kürelerin aracılığı olmaksızın hareket ettiremeyecektir.[25] Fakat bu iddia, aracısız şekilde fiilde bulunan Tanrı'nın faaliyetini kısıtlayacaktır. Dolayısıyla söz konusu iddia faal olan ve aracısız şekilde fiilde bulunan Tanrı tasavvuruna aykırı gözükmektedir.[26]

Ayrıca İbn Rüşd açısından imkân failin kudretinde değil, şeyin kendi zatındadır. Dolayısıyla Giles'e göre bu iddia temele alınırsa, imkân, gerçek fail olan Tanrı'nın kudretine değil, şeylerin kendi özlerine bağlı olacaktır. Kendi zatında mümkün olan bir şey Tanrı'nın yaratma fiiline konu olurken, kendi zatında mümkün olmayan bir şey O'nun yaratma fiiline konu olmayacaktır. Bu iddianın, Müslüman kelamcıların mümkün makdur olduğu, yani imkânın failin kudretine bağlı olduğu düşüncesi ile benzerliği oldukça dikkat çekicidir. Nitekim Gazâlî de mümkünün, makdur olduğu düşüncesini temele

[22] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*, s. 17.
[23] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*, s. 21.
[24] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*, s. 17. Benzer değerlendirmeler için bk. Şenol Korkut, "Latin İbn Rüşdçülüğü, Reddiyeler ve Yasaklamalar", *İslam Araştırmaları*, Mayıs, 2011, s. 104.
[25] İbn Rüşd'ün semavî küreler konusundaki görüşlerine dair detaylı bir değerlendirme için bk. Salih Yalın, *İbn Rüşd ve Sühreverdî'de Töz Kavramının Karşılaştırmalı İncelemesi*, ERÜ Sos. Bil. Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Temmuz, 2008, Kayseri, ss. 129-41.
[26] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*, s. 19.

alarak, 'her mümkün makdurdur' neticesine ulaşmaktadır.[27] Giles'in bu hususta iddiaları ile Gazâlî'nin düşünceleri arasındaki benzerliğin, İbn Meymun'un *Delâletü'l-Hâirîn* adlı eserde kelamcılara nispet ettiği imkân anlayışına dayanması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim İbn Meymun, Gazâlî'ye ait olduğunu düşündüğümüz bu görüşü Müslüman kelamcılara referansla '*tahsis delili*' kapsamında aktarmaktadır. Müslüman kelamcılar mümkünü aklî tasavvur olarak anlamakta ve buradan hareketle müşahede ettiğimiz bilfiil âlemin olduğundan daha büyük ya da küçük veya başka türlü olmasının mümkün olabileceğini dile getirmektedir. Dolayısıyla onlara göre bu haliyle mümkün olanın, başka tarzda ve şekilde olması da mümkündür.[28]

3. İbn Sînâ

Giles, Dominucus Gundissalinus ve İbn Davud tarafından yapılan *eş-Şifa*'nın Latince çevirisini kullanmaktadır.[29] İbn Sînâ'nın yanılgılarına dair ele alınan düşüncelere baktığımızda, bu yanılgıların pek çoğunun Aristoteles'in yanılgıları ile benzer olduğu görülmektedir. Nitekim Giles, İbn Sînâ'yı da hareket-zaman-âlem üçlüsünü ezeli kabul edenler arasında zikretmektedir. Bununla birlikte Giles, İbn Sînâ'nın, Tanrı'nın özgür iradesiyle değil de zatının bir gereği olarak âlemi yarattığını varsayan sudur temelli yaratma anlayışını da eleştirmektedir. Zira bu anlayış, Tanrı'nın özgür iradesi ve lütfu dolayısıyla yarattığı tarzındaki yaratma anlayışına aykırıdır. Sudur nazariyesine göre sadece ilk akıl, doğrudan Evvel'den sadır olmakta ve diğer akıllar ise kendisinden önceki akıldan sadır olmak suretiyle âlemdeki çokluk meydana gelmektedir. Giles, sudur nazariyesi temelli yaratma anlayışının yanı sıra, İbn Sînâ'nın, nübüvvetin tabiî bir yeti olduğu şeklindeki düşüncesine de karşı çıkmaktadır. Nitekim Giles'e göre nübüvvet, tabiî bir yeti değil, Tanrı'nın lütfuyla kullarına bahşettiği bir niteliktir. Peygamberlik meselesine ilaveten Giles, İbn Sînâ'nın, mutluluğun, ilahî lütuf olmaksızın kendi çabalarımızla elde edilebileceği şeklindeki düşüncesine de karşı çıkmakta ve bu iddiayı, ilahi lütfu göz ardı ettiği gerekçesiyle reddetmektedir.[30]

4. Gazâlî

Giles, Gazâlî'yi İbn Sînâ'nın bir takipçisi ve onun felsefesini *özetleyen birisi* (*summarizer*) olarak zikretmektedir.[31] Daha önce de belirttiğimiz gibi

[27] Gazâlî, *el-İktisâd*, s. 82 /*İtikat'da Orta Yol*, s. 62.
[28] İbn Meymun, *Delâletü'l-Hâirîn*. (Tah. Hüseyin Atay). AÜİFY. Ankara, 1974. s. 221.
[29] Riedl, "The Sources Used by Giles" s. xliv.
[30] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*, ss. 27-35.
[31] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*, s. 39.

13. yy. Batı dünyasına baktığımızda Gazâlî'nin, İbn Sînâ'nın takipçisi ve Meşşai felsefenin bir müntesibi olarak kabul edildiğini görmekteyiz. Bunun nedeni ise Gazâlî'nin, Dominus Gundissalinus tarafından *De philosophorum intentionibus* adıyla 1150'li yıllarda Latinceye çevrilen *Makâsıdu'l-Felâsife* (*Filozofların Maksatları*) adlı eserinin mukaddimesinin ihmal edilmesidir. Gazâlî'yi bu eser üzerinden tanıyan Giles de, onu İbn Sînâ felsefesini özetleyen bir düşünür olarak görmektedir.[32]

Her ne kadar Gazâlî, söz konusu eserin mukaddimesinde, bu eseri yazma amacının, filozofların fikirlerini açıklamak olduğunu ifade etse de, eser Latinceye çevrilirken söz konusu mukaddime ihmal edilmiş, dolayısıyla da eserde serdedilen fikirlerin Gazâlî'nin kendi fikirleri/düşünceleri olduğu zannedilmiştir. Bunun sonucunda da Gazâlî'nin, 13. yy. Batı'sında İbn Sînâ'nın bir takipçisi ve onun felsefesini özetleyen bir düşünür olarak tanınmasına neden olmuştur. Bu bağlamda onun eseri *Summa theorocia philophiae* (*Teorik Felsefe Özeti*) ismi ile şöhret bulmuş ve Avrupa'nın birçok yerine yayılan bu eser, 13. yy.'da eğitimli kişiler tarafından okunan bir eser haline gelmiştir. Nitekim Ortaçağ Batı'sının önde gelen simalarından Thomas'ın otuz defa, Roger Bacon'un kırk üç defa ve Büyük Albert'in ise yüz elli defa eserlerinde '*algazel*' ismiyle Gazâlî'ye atıfta bulunması, Gazâlî'nin ne kadar meşhur olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.[33] Dolayısıyla ismini zikrettiğimiz bu düşünürler, *Makâsıd*'ın mukaddimesinden haberdar olmadıkları için Gazâlî'yi, İbn Sînâ'nın takipçisi olarak görmüşler ve pek çok yerde 'İbn Sînâ ve Gazâlî' ismini birlikte zikretmişlerdir.[34]

Diğerleri gibi Giles de söz konusu mukaddimeden haberdar değildir. Bu nedenle o da Gazâlî'yi, İbn Sînâ'nın bir takipçisi olarak değerlendirmektedir. Bundan dolayı Giles, İbn Sînâ'ya yönelttiği eleştirilerin hemen hemen hepsini Gazâlî'ye de yöneltmektedir. Dolayısıyla Giles, Gazâlî'yi, âlemi ezeli kabul edenler, âlemdeki çokluğun bir takım aracılar vasıtasıyla, Tanrı'nın iradesi ve lütfu ile değil de, zatî bir gereklilik nedeniyle meydana geldiğini ve Tanrı'nın tikelleri tümel tarzda bildiğini düşünenler arasında zikretmektedir.

Bilindiği üzere Gazâlî, âlemin kıdemi, Tanrı'nın tikelleri tümel tarzda bildiği gibi meseleleri *Tehâfüt* adlı eserinde ele almakta ve âlemin kadim

[32] John Riedl, "The Sources Used by Giles" s. xlv. Ayrıca bk. Bekir Karlığa, *İslam Düşüncesi'nin Batı Düşüncesi'ne Etkisi*, Litera Yay. İstanbul, 2004, s. 434.
[33] Antony Minnema, *The Latin Readers of Algazel: 1150-1600*. s. 29.
[34] Antony Minnema, *The Latin Readers of Algazel: 1150-1600*. s. 159

olduğunu ve Tanrı'nın tikelleri tümel tarzda bildiğini iddia eden İbn Sînâ gibi bir kısım filozofları sert bir şekilde eleştirmektedir. Hatta Gazâlî, daha da ileri giderek, filozofların, âlemin kıdemi, Tanrı'nın tikelleri kendi zatlarında bilmeyeceği ve bedensel/cismanî diriliş konusundaki düşüncelerinin içerim ve uzantılarının onları küfre götüreceğini iddia etmektedir. Gazâlî'nin *Tehâfüt* adlı eseri dikkate alındığında, Giles tarafından ona yöneltilen eleştirilerin geçersiz olduğu görülecektir. Fakat Gazâlî'nin *Makâsıdu'l-Felâsife* adlı esere yazdığı mukaddimenin Latince çeviride ihmal edilmesi, Gazâlî'nin, Latin Batı dünyasında "Meşşai felsefenin bir müntesibi" ve "İbn Sînâ felsefesinin bir özetçisi" şeklinde bir imaja sahip olmasına neden olmuştur.[35]

5. Kindî

Giles'in, Kindî'ye (ö. 873) dair atıflarına baktığımızda, Kindî'nin, *De theorica artium magicarum* (*Sihir Sanatları Teorisi Üzerine*) Latinceye çevrilen ve *De radiis stellarum (Yıldızların Yansımaları)* adıyla Latin Batı dünyasında şöhret bulan *Kitabu İş'â'ât*[36] adlı eserine referansta bulunduğunu görmekteyiz.[37] Söz konusu eserde Kindî, büyü ve okültizm konularını ele almaktadır. Ona göre kâinat bir aşk ve ahenk içerisinde yaratıldığı için gök cisimleri/semavî küreler, yeryüzünde meydana gelen bütün olaylara etki etmektedir. Evrendeki ahengin yıldızlar vasıtasıyla sağlandığını ve onların yaydıkları ışınların, unsurlar âlemindeki maddeye suret verdiğini, dolayısıyla bu durumu kavrayan/anlayan kimselerin de, bu âlemdeki sürecin gerçek sebebini kavrayabileceğini iddia etmektedir.[38]

Giles'in Kindî hakkında derlediği yanılgılara baktığımızda, Giles'e göre, Kindî'nin gelecekte gerçekleşecek her şeyi semavî kürelere bağlaması ve âlemdeki mevcut olan tikele ilişkin bilginin, âlemin tümüne ilişkin bir bilgi vereceği şeklindeki iddiası hatalıdır. Bunun yanı sıra Giles, âlemde cereyan eden her şeyin bir zorunluluk muvacehesinde gerçekleştiğini, dua ve yakarışlarımızın âlemin düzeni içerisinde yer aldığını, dolayısıyla da âlemin gidişatında herhangi bir değişikliğe neden olmayacağını düşünen Kindî'yi bu hususta yanılgıya düşmekle itham etmektedir. Bunlara ilaveten, Kindî'nin, Tanrı hakkında konuşmanın ancak selb (olumsuzlama) yoluyla mümkün olabileceğini ve semavî kürelerin iradî eylemlerimizi başından sonuna kadar

[35] Özcan Akdağ, *Gazâlî ve Aquino'lu Thomas'a Göre Tanrı'nın Özgürlüğ*ü, ERÜ. Sos. Bil. Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kayseri, 2015. s. 58-59.
[36] Mahmut Kaya, "Kindî" *DİA*, 26. 2002, s. 53.
[37] John Riedl, "The Sources Used by Giles" s. xlvi.
[38] Bekir Karlığa, *İslam Düşüncesi'nin Batı Düşüncesi'ne Etkisi*, s. 303-304.

yönetebileceği tarzındaki düşünceleri de, Giles'in eleştiri oklarının hedefi olmuştur.[39]

6. İbn Meymun

Giles'in İbn Meymun'a yaptığı atıflar, 1220'lerde *Dux neutorum* (*Kafası Karışıklara Bir Rehber*) olarak Palermo'lu John tarafından Arapça'dan Latinceye tercüme edilen *Delâletü'l-Hâirîn* adlı eseredir. Bununla birlikte Giles, eserin Harizî tarafından yapılan İbranice çevirisini de kullanmaktadır.[40]

Giles'e göre İbn Meymun kutsal kitapta yer alan pek çok öğretiye sıkı sıkı bağlı olmasına rağmen yine de bazı hususlarda yanılmıştır. Onun hataya düştüğü hususlardan en önemlisi, Tanrı'da teslisin olmadığı ve Kelam'ın Tanrı'dan ayrı bir gerçekliğe sahip olmadığı iddiasıdır. Zira Giles'e göre İbn Meymun'un bu iddiaları, Hıristiyanlığın temel inanç esaslarına aykırıdır. Bunlara ilaveten Giles, İbn Meymun'un semavî kürelerin canlı olduğu ve Tanrı hakkında konuşmanın ancak selb (olumsuzlama) yoluyla mümkün olabileceği düşüncesine karşı çıkmakta ve bu hususları onun yanılgıları arasında zikretmektedir. Her ne kadar İbn Meymun, âlemin kadim olup olmadığı meselesinin burhanî şekilde gösterilemeyeceğini, bunun ancak vahiy ile bilinebileceğini söylese de, semavî kürelerin devrinin kesintisiz olduğunu düşünmekle yanılmıştır. Zira devriler kesintisiz ise, bu durumda âlem ezeli olacaktır.[41]

Bu yanılgılara ek olarak Giles, âlemde hiçbir şeyin yeni baştan yaratılamayacağı, Tanrı'nın, bir cevher olmaksızın herhangi bir araz yaratamayacağı ve nebevi buyruklar olmadan insanın mutlu bir hayat yaşayabileceği gibi hususlarda da İbn Meymun'u hatalı görmektedir. Çünkü bu iddialar, hem Tanrı'nın mutlak kudretine bir sınır getirmekte hem de O'nun rahmet niteliğini göz ardı etmektedir. Nitekim insan, ilahi lütuf olmaksızın ezeli saadeti elde edemez.

Sonuç

Genel olarak eseri değerlendirecek olursak, eserin İslam düşüncesindeki *Tehâfüt* türü eserlerle benzerlik arz ettiği söylenebilir. Fakat bu eserin *Tehâfüt*'lerle eşdeğerde olduğunu söylemek çok güçtür. Zira

[39] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*, ss. 47-55.
[40] John Riedl, "The Sources Used by Giles" s. xlvii-xlviii. Ayrıca bk. Minnema, s. 109. Majid Fakhry, *Islamic Occasionalism and Its Critique by Averroes and Aquinas*. s. 25.
[41] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*, ss. 59-65.

Tehâfüt'lerin soruna yaklaşımları ve onları ele alış biçimleri, Giles'in meseleye yaklaşım tarzından oldukça farklıdır. *Tehâfüt* yazarları hatalı buldukları meseleleri, Giles gibi maddeler halinde sıralamak yerine, iddia sahibinin konuya ilişkin argümanlarını özetlemekte, daha sonra da kendi argümanlarını sunmaktadırlar. Bu bağlamda iddiaların içerim ve uzantıları değerlendirilmekte ve bir takım sonuçlara ulaşılmaktadır. Buna ilaveten iddialar tutarlılık/tutarsızlık açısından ele alınarak, bütün yönleriyle ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bunun aksine Giles'in eserinde ise filozoflara ait olduğu düşünülen yanılgılar maddeler halinde sıralanmakta ve detaylı bir analize girişilmemektedir. Yanlış olduğu iddia edilen fikirler, azizlerin ve kutsal kitabın öğretileri bağlamında değerlendirilmekte ve bunlar temele alınarak iddiaların doğru/yanlış olduğu ifade edilmektedir. Aristoteles'in yanılgıları ele alınırken, "Filozofun Bütün Hatalarının Kaynağı Olan Önermeyi Çürütmeye Dair"[42] bir başlık açılmakta ve burada Aristoteles'in yanılgılarının kaynağı olduğu düşünülen önerme çürütülmeye çalışılmaktadır. Her ne kadar Aristoteles'in iddialarına ilişkin böyle bir girişimde bulunulsa da, söz konusu iddiaların doğruluğuna ve yanlışlığına dair bütün değerlendirmeler, nihai noktada Hıristiyanlığın temel inanç esasları ekseninde yapılmaktadır.

Giles'in bu eseri, felsefî analiz ve argümantasyon yöntemi bağlamında güçlü olmasa da, İslam dünyasında carî olan âlemin kıdemi, Tanrı'nın kudretinin taalluk alanı, Tanrı'nın tikellere ilişkin ilmi vs. gibi tartışmaların Ortaçağ Latin Batı dünyasının entelektüel hayatında ne kadar belirgin rol oynadığını göstermesi açısından dikkate değerdir. Giles'in eserinde zikrettiği filozoflara baktığımız zaman, Aristoteles dışındaki diğer düşünürlerin, yani Kindî, İbn Sînâ, Gazâlî ve İbn Rüşd'ün İslam düşünce geleneği içerisinde yer aldıkları görülecektir. İbn Meymun'un ise İslam coğrafyasında yaşayan bir Yahudi olmakla birlikte, pek çok konuda Farâbî, İbn Sînâ, Gazâlî ve İbn Rüşd'ten etkilendiği düşünülürse, onun da İslam Felsefesi geleneğine mensup bir düşünür olduğu rahatlıkla söylenebilir. Dolayısıyla Ortaçağ Batı Hıristiyan dünyasında yapılan din felsefesi tartışmalarının İslam düşüncesinin etkisiyle şekillendiğini, hatta söz konusu tartışmalara, İslam düşünce ekollerinin büyük ölçüde yön verdiğini düşünmek için haklı gerekçelerimiz olduğu söylenebilir.



[42] Giles of Rome, *Errores Philosophorum*, s. 15.

KAYNAKÇA

AKDAĞ, Özcan, *Gazâlî ve Aquino'lu Thomas'a Göre Tanrı'nın Özgürlüğü*, ERÜ. Sos. Bil. Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kayseri, 2015.

BURREL, David, *Freedom and Creation in Three Tradations*. Notre Dame Uni. Press. Notre Dame, 1993.

COPLESTON, Frederic, *A History of Philosophy*, II. Image Books, New York, 1962.

FAKHRY, Majid, *Islamic Occasionalism and Its Critique by Averroes and Aquinas*. George Allen and Unwind Ltd. London, 1958.

GAZÂLÎ, *el-İktisâd fi'l-İtikâd*. (Tah. İbrahim Agâh Çubukçu ve Hüseyin Atay). AÜİF Yay. Ankara, 1962.

_____, *İtikat'da Orta Yol*. (Çev. Kemal Işık). AÜİF Yay. 1971.

GILES of Rome, *Errores Philosophorum*. (Ed. ve Çev. John O Riedl ve Joseph Koch). Marquette Uni. Press. Milwaukee, 1944.

GRANT, Edward, *Ortaçağda Fizik Bilimleri*. (Çev. Aykut Göker). Verso Yay. Ankara, 1986. GILSON, Etienne, *Ortaçağda Felsefe*. (Çev. Ayşe Meral). Kabalcı Yay. İstanbul. 2007.

GRIFFEL, Frank, "Maimonides as a Student of Islamic Thought: Revisiting Sholomo Pines' "Translator's Introduction" *Pines' Maimonides: The History of the Translation and Interpretation.* Yayımlanmamış sempozyum bildirisi. Chicago, Ocak, 2014.

İBN MEYMUN, *Delâletü'l-Hâirîn*. (Tah. Hüseyin Atay). AÜİFY. Ankara, 1974.

KARLIĞA, Bekir, *İslam Düşüncesi'nin Batı Düşüncesi'ne Etkisi*, Litera Yay. İstanbul, 2004.

KAYA, Mahmut, "Kindî" *DİA*, C. 26. 2002.

KEMPSHALL, M. S., *The Common Good in Late Medieval Political Thoughts*. http://www.oxfordscholarship.com.

KORKUT, Şenol, "Latin İbn Rüşdçülüğü, Reddiyeler ve Yasaklamalar", *İslam Araştırmaları*, Mayıs, 2011.

MINNEMA, Antony, *The Latin Readers of Algazel: 1150-1600*. Tenesse Uni. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). 2013.

YALIN, Salih, *İbn Rüşd ve Sühreverdî'de Töz Kavramının Karşılaştırmalı İncelemesi*, ERÜ Sos. Bil. Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Temmuz, 2008, Kayseri.

https://en.wikipedia.org/wiki/Giles_of_Rome 16.11.2015.

http://plato.stanford.edu/ entries/giles/ 27.11.2015.

